

РІШЕННЯ
СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ
ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Спеціалізована вчена рада Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 09 «Біологія» на підставі прилюдного захисту дисертації «Просторово-часовий розподіл та чисельність масових видів воронових (Corvidae) населених пунктів Лівобережжя Середнього Подніпров'я» за спеціальністю 091 «Біологія»

23 липня 2024 року

Дупак Валерія Сергіївна, 1996 року народження, громадянка України, освіта вища: закінчила у 2018 році Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка природничий факультет і здобула ступінь магістра за спеціальністю 091 Біологія.

З грудня 2022 р. до тепер обіймає посаду молодшого наукового співробітника відділу фауни та систематики хребетних Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України.

З 2021-2023 рр. Валерія Сергіївна брала участь у всеукраїнському проєкті: «Розробка наукових засад комплексного моніторингу та загроз розповсюдження інвазійних видів риб у річковій мережі та перехідних водах України (на основі паразитичних, популяційних та генетичних маркерів)» за підтримки Національної наукової фундації України.

З 01.07.2023 Валерія Дупак є керівником проєкту НАН України: «Чисельність, поширення, гніздові уподобання та взаємодія під час гніздування сороки європейської *Pica pica* L. та ворони сірої *Corvus cornix* L. в антропогенних ландшафтах міст Полтави та Києва», який закінчується 31.12.2024. Також, здобувачка є учасником всеукраїнського проєкту: «Гельмінтофауна птахів урбанізованого та природного середовища України: склад, структура, аналіз відмінностей», який наразі ще триває.

Дисертацію виконано в Інституті зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України, місто Київ.

Науковий керівник: Полуда Анатолій Михайлович, кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник відділу фауни і систематики хребетних Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України.

Здобувачка має 5 наукових праць, 3 публікації - в наукових виданнях, проіндексованих у базі даних Scopus (Q3 та Q2) / та/або Web of Science Core Collection та 2 статті у виданнях, що на момент публікації входили до переліку

наукових фахових видань України, а також 6 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, 5 із яких – міжнародні.

1. **Dupak V.S.** and Telizhenko V.S. (2023) 'Interactions between hooded crows (*Corvus cornix*) and Eurasian magpies (*Pica pica*) and their nesting site preferences in anthropogenic landscapes', *Écoscience*, 30(3-4), pp. 210–222. Available at: <https://doi.org/10.1080/11956860.2023.2300758>.

2. Greben, O. *et al.* (2023) 'Wintering Rooks, *Corvus frugilegus* (Aves, Corvidae) and Their Helminths in Poltava and Kyiv, Ukraine', *Zoodiversity*, 57(4), pp. 347–358. Available at: <https://doi.org/10.15407/zoo2023.04.347>.

3. Poluda, A.M., **Dupak, V.S.**, and Markova, A.O. (2023) 'Reduction of the Breeding Population of the Rook, *Corvus frugilegus* (Aves, Corvidae), in Ukraine: the Example of the Eastern Part of the Kyiv Region', *Zoodiversity*, 57(3), pp. 223–238. Available at: <https://doi.org/10.15407/zoo2023.03.223>.

У виданнях, які включені до переліку наукових фахових видань України:

4. **Дупак, В.С.**, Попельнюх, В.В. (2017) 'Структура зимових ночівельних скупчень воронових птахів роду *Corvus* на території м. Полтава', *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Біологія»*, 29(2), pp. 151–158.

5. Шайда С.В. *et al.* (2022) 'Зміни чисельності та розподілу ночівель воронових птахів роду *Corvus* на зимівлях у м. Київ протягом 1977–2021 pp', *Acta Biologica Ukrainica*. 1, pp. 51–57. Available at: <https://doi.org/10.26661/2410-0943-2022-1-06>.

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради:

1. Гольдін Павло Євгенович, доктор біологічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу еволюційної морфології Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузену НАН України. Оцінка позитивна **без зауважень**.

2. Атамась Наталія Сергіївна – кандидат біологічних наук, науковий співробітник відділу моніторингу та охорони тваринного світу Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузену НАН України. Оцінка позитивна, але є **зауваження до здобувача**:

1. Кількість матеріалу, зібрана щодо окремих видів, наприклад сойки та галки, могла бути більша при аналізі такої значної та географічно різноманітної території як Лівобережна Україна. Також виборка, за допомогою якої аналізуються причини смертності граків на зимівлі, явно недостатня.

2. У підрозділі 1.1 «Фізико-географічна характеристика району досліджень» бажалося б більше інформації щодо тих фізико-географічних особливостей, які безпосередньо стосуються роботи та аналізуються у ній. А саме особливості сільськогосподарських орних земель (для аналізу можливого впливу пестицидів на смертність граків), урбанізація та типи населених пунктів. Бо наразі незрозуміло, наскільки типовими для Лівобережжя України є ті міста та селища, які у дисертаційному дослідженні були обрані як модельні для вивчення щільності населення та гніздових особливостей воронових (Полтава, Яготин, Бровари, Піратин тощо), і чому такі населені пункти було обрано тільки у двох областях: Київській та Полтавській.
3. Підрозділ 2.1.1 не дає інформації щодо «заздалегідь визначених моніторингових ділянок», на яких відбувалися обліки, а саме: чому були обрані саме ці ділянки (окрім ситуації з порівняльним аналізом у районі аеропорту «Бориспіль»), загальний час та довжину автомобільних маршрутів під час цих обліків тощо. Надана виключно площа обстежених територій, що є малоінформативним.
4. Також у цьому ж підрозділі 2.1.1 не вистачає загальної мапи Лівобережжя з розташуванням і зазначених 6 моніторингових ділянок (приблизні контури таких територій з'являються тільки у розділі 3.3 у схематичному вигляді без адміністративних кордонів областей).
5. У розділі «Методи та матеріали досліджень» варто вказати розмір вибірки, на якій вивчався рівень смертності граків у Полтаві (72 особини), бо може виникнути плутанина з меншою вибіркою непошкоджених птахів, на яких вивчалися можливі причини смерті (24 особини).
6. Також у цьому розділі необхідно уточнити значення терміну «ядрова оцінка щільності».
7. Підрозділ 3.3. Авторка постулює тренд на зменшення щільності гніздування по осі «північний захід – південний схід» послідовно на території Київської, Черкаської, Полтавської та найбільш південної – Дніпропетровської областей, де відповідно, найменша щільність граків та найбільш промовисте падіння чисельності за останні 5 років. Оцей останній висновок здається мені передчасним, оскільки падіння щільності по осі «північний захід – південний схід» у даній роботі фактично співпадає з падінням площ обстежених територій з обстеженими відповідно 1850 квадратних кілометрів у Київській області (найбільш північно-західної) у порівнянні з обстеженими 290 квадратними кілометрами у Дніпропетровській. У цьому розділі

доречним мені здається зробити поправку на дуже нерівнозначну площу обстежених територій з півночі на південь.

8. Розділі 3.7, на мій погляд наведений аналіз, а також загалом відомості щодо вікової структури зимуючих граків у Києві та Полтаві варто було б помістити у попередній розділ. Ця інформація не виглядає логічно поряд з подальшим аналізом ступеня зараження гельмінтами граків у Києві та Полтаві та відомостями щодо фауни гельмінтів.
9. Загальним, але незначним недоліком роботи є певна кількість одруківок та пунктуаційних помилок.

3. Кузьміна Тетяна Анатоліївна – кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу паразитології Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України. Оцінка позитивна із зауваженнями і побажаннями:

1. Недоліком розділу 1 є включення підрозділу 1.1. "Фізико-географічна характеристика регіону досліджень" до "Огляду літератури". Детальний опис фізико-географічних особливостей регіону досліджень, що включає географічні, геоморфологічні, гідрографічні, кліматичні та інші характеристики регіону, опис флори та рослинних комплексів, а також фізико-географічну характеристику міста Полтава з посиланням на відповідні літературні джерела, скоріше характеризують місця збору матеріалу (Розділ 2 "Матеріали та Методи досліджень"), а не є оглядом літератури за проблематикою дисертаційного дослідження.
2. Розділ 2 - не дотримано уніфікації назв підрозділів нижчого рівня; так у підрозділі 2.1.4, підрозділи нижчого рівня виділені жирним курсивом з окремого абзацу, а в підрозділі 2.2, підрозділи нижчого рівня виділені жирним шрифтом без абзацного відступу; аббревіатура "ЦА" (с. 57) потребує розшифровки.
3. Розділ 3 є завеликим за розміром (93 сторінки) та містить доволі різні блоки даних, отриманих дисертанткою, тому його було б доцільно розділити на два чи три окремі розділи. Проте, цей недолік оформлення результатів не є суттєвим та не впливає на якість дисертаційної роботи.
4. У підрозділі 3.1 було б доцільно подати числові дані з чисельності та щільності окремих видів воронових, висоти розташування гнізд, тощо, в формі таблиць для полегшення їх візуального сприйняття та порівняння.
5. Побажання до підрозділу 3.3, представлення числових даних по кількості колоній та щільності птахів по окремих ділянках досліджених областей у формі таблиці значно полегшило б їх сприйняття та порівняння.

6. Підрозділ 3.4 - отримані числові дані з кількості колоній, чисельності гніздових птахів та їх щільність за два періоди – 1983–1985 рр. та 2021–2023 рр., було б доцільно представити ці дані у вигляді діаграм для їх кращої візуалізації та порівняння.
7. Підрозділ 3.5 - назва підрозділу 3.5 "Сучасний стан зимівель воронових птахів в місті Полтава" не в повній мірі відповідає його змісту. В даний підрозділ дисертанткою внесено результати досліджень її щодо змін чисельності воронових на території міст Полтава та Київ (підрозділ 3.5.2). Відповідно, було б доцільним змінити назву підрозділу на "Сучасний стан зимівель воронових птахів в містах Полтава та Київ".
8. Підрозділ 3.7 - несуттєвим недоліком підрозділу є те, що в перших абзацах підрозділу та у Таблиці 3.1 подано дані зі статевого та вікового розподілу зимуючих граків, які було знайдені мертвими на ночівлях. Відповідно, ці дані було б логічно перенести у підрозділ 3.6, що присвячений смертності граків на зимівлі.
9. Несуттєвим недоліком тексту дисертації є неуніфіковане наведення числових даних, коли дані з одним знаком після коми (наприклад, 3,8 пар/км²) поєднані з даними з двома знаками після коми (1,05 пар/км²). Я б рекомендувала використовувати один тип наведення даних по всьому тексту дисертації. Форматування таблиць не є уніфікованим – частина стовбців відформатована по центру, частина – по правому краю (Таблиця 3.1).
10. В тексті дисертації є наявність невеликої кількості одруківок, відсутність ком при виділенні дієприслівникових зворотів та відсутність пробілів між ініціалами авторів та колег по всьому тексту дисертації.

4. Чаплигіна Анжела Борисівна – доктор біологічних наук, професор, завідувача кафедри зоології Харківського національного педагогічного університет імені Г.С. Сковороди. Оцінка позитивна, загалом принципів недоліків, які б впливали на цінність роботи, не виявлено. **Виникли певні уточнення та зауваження:**

1. Підрозділ 3.1.1 - дивним виглядає висновок про експансію сойки до міської забудови при чисельності 0,1 пар/км². Відчувається протиріччя, коли авторка говорить про переважання сойки в природних біотопах у розділі який присвячений характеристиці «...воронових птахів в антропогенному ландшафті». Не доречним є висновок про найменшу «кількість та щільність сойки в містах, порівняно із іншими видами воронових» у підрозділі «Гніздове угруповання сойки європейської», у якому не обговорювалось це питання.

2. Підрозділ 3.1.2. Досить важливим є висновок про залежність висоти розміщення гнізда від висоти дерева, а не від антропогенного тиску. Чисельність сороки дійсно є високою, але авторка у підрозділі не порівнює її з іншими видами воронових, тому такий висновок не доречний (с. 85).
3. Прошу пояснити, чому у роботі обрано термін місць перебування птахів як «...середовище існування...», а не оселище, який є більш прийнятий у сучасній термінології.
4. У назві підрозділів наявні повтори. Зокрема є загальна назва підрозділу, тому немає необхідності повторювати «стан вивченості...того чи іншого виду, теж саме стосується підрозділів 3.1. – гніздове угруповання та перелік різних видів.
5. У підрозділі 3.5 Сучасний стан зимівель воронових птахів в місті Полтава мова йде і про дослідження в Києві, про що написано у підрозділі 3.5.2. Зміни чисельності воронових роду *Corvus* на зимівлях на території міст Полтава та Київ.
6. У роботі трапляються неточності або дрібні технічні та граматичні помилки, зокрема «...щільність становила 8,0 км²», замість 8,0 пар/км² (с. 78). Джокімакі (Jokimäki) в описовій частині треба вказувати кирилицею (с. 85), також при описі робіт Saino та Meriggi (с. 98). Інколи присутні посилання на авторів не у хронологічному порядку (с. 85, 97, 98, 121). Посилання на літературне джерело без рока (с. 121).

5. **Шидловський Ігор Віталійович** – кандидат біологічних наук, доцент кафедри зоології, Львівського національного університету ім. Івана Франка. Оцінка позитивна із зауваженнями:

1. У підрозділі 3.1.1 не зовсім зрозумілим є речення на стор. 79, де автор цитує і наводить дані щодо розподілу сороки у м. Мелітополь: «щільність гніздування сороки у кварталах багатоповерхової забудови (10–15 пар/км²), виявилась значно меншою, ніж у кварталах приватного сектору (6–8 пар/км²)». То де ж все-таки вона більша? Проте, це зауваження стосується більше цитованої праці, аніж автора дисертації.
2. Не завершеним виглядає останній абзац підрозділу 3.1.2 «Чисельність», де зазначено: «...сороку на гніздуванні знайдено у містах Бориспіль, Яготин та селищі Шишаки...», проте у наступному реченні Валерією Сергіївною згадується лише Яготин і Шишаки.
3. У цьому ж підрозділі – не бачу змісту вираховувати достовірність розташування гнізд на низько- та високорослих деревах (стор. 80, критерій Крускала-Воліса з post-hoc тестом Данна та поправкою Бонферроні), оскільки й так зрозуміло з висот самих дерев, що на низьких

– гнізда розташовуватимуться нижче.

4. У підрозділі 3.1.4 «Гніздове угруповання ворони сірої» не зовсім коректним є порівняння показників щільності гніздування цього виду птахів виражене у парах на 1 км² і, у той же час, в кількості особин на 1 км², які зацитовані автором для порівняння з іншими містами (стор. 94). Наведені показники дисертанта «пар на 1 км²» дійсно є щільністю гніздування, а от цитовані – кількість особин на 1 км² швидше всього є показником трапляння або густоти населення ворони сірої у гніздовий період.
5. Підрозділ 3.4. Важливим, на нашу думку, є підсумок дисертантки щодо головної стратегії дій щодо збереження грака на території України, у якому запропоновано заборонити використання в Україні всіх пестицидів з імідаклопридом, що вже запроваджено для відкритого ґрунту в країнах ЄС. Проте підсумок, про необхідність включення грака у найближчі роки до Червоної книги є дещо поспішним.
6. У підрозділі 3.6 наведено рисунки-графіки щодо смертності граків 3.27 і 3.28 (стор. 136). На нашу думку, їх варто було об'єднати в один. У такому разі графіки загибелі граків протягом різних зим легше було б порівняти.
7. Також, вказуючи вік птахів, напевно, некоректно писати «через півроку після народження», все-таки правильніше було б «після вилуплення», або принаймні – виведення (стор. 137).
8. Висновки. Формулювання лише другого висновку є дещо не точним і звучить так: «Ворони сірі та сороки мають схожі вимоги до середовища при виборі гніздових ділянок у містах, зокрема, вони надають перевагу ділянкам вкритим газонами та штучним покриттям...», але згадані два види птахів як оселища обирають ділянки з дерево-чагарниковою рослинністю, які межують з ділянками вкритим газонами і штучним покриттям.
9. Нажаль, ще не було робіт, де б не траплялися дрібні граматичні та помилки друку. Виключенням не стала й робота Дупак В. С., у якій виявлено низку огріхів під час друку та редагування рукопису дисертації. Проте, ці дрібні недоліки не впливають на загальну якість оформлення та зміст роботи.

Результати голосування:

«За» 5 членів ради.

«Проти» 0 членів ради.

**СПЕЦІАЛІЗОВАНА ВЧЕНА РАДА
ІНСТИТУТУ ЗООЛОГІЇ ІМ. І.І. ШМАЛЬГАУЗЕНА НАНУ**

УХВАЛИЛА:

1. Дисертація **Дупак Валерії Сергіївни** на тему «Просторово-часовий розподіл та чисельність масових видів воронових (Corvidae) населених пунктів Лівобережжя Середнього Подніпров'я», що подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 09 «Біологія» за спеціальністю 091 «Біологія» є завершеним самостійним науковим дослідженням і відповідає вимогам **«Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)»** затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261; та **«Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»** затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022 та № 502 від 19.05.2023.

2. Присудити **Дупак Валерії Сергіївни** ступінь доктора філософії з галузі знань 09 «Біологія» за спеціальністю 091 «Біологія».

3. Рішення разової спеціалізованої вченої ради затвердити і передати до наукової частини Інституту та архіву Інституту.

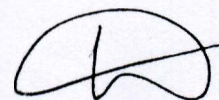
4. Науковій частині Інституту підготувати Наказ про видачу **Дупак Валерії Сергіївни** диплома доктора філософії та додатка до нього європейського зразка.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України, присуджує **Дупак Валерії Сергіївни** ступінь доктора філософії з галузі знань 09 «Біологія» за спеціальністю 091 «Біологія».

Голова

разової спеціалізованої вченої ради

доктор біологічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
відділу еволюційної морфології
Інституту зоології
ім. І.І. Шмальгаузена НАН України



Гольдін П.Є.

Підпис гр. *П.Є. Гольдін*
Засвідчую: Начальник відділу кадрів
Інституту зоології
ім. І. І. Шмальгаузена НАН України

**Відділ
кадрів**

24.07.2024